

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТАКТИКА»

Павленко Сергій Олексійович,

канд. юрид. наук,

провідний науковий співробітник

*відділу організації наукової діяльності та захисту прав
інтелектуальної власності,*

Національна академія внутрішніх справ,

Україна, м. Київ

e-mail: pavlenko0212@gmail.com

ORCID 0000-0002-6108-9462

Проаналізовано сутність і зміст оперативно-розшукової тактики. Надано авторське формулювання поняття «оперативно-розшукова тактика» як пряму оперативно-розшукової діяльності, що сформований на основі її теоретичних положень та практичного досвіду суб'єктів, які здійснюють цю діяльність у законний спосіб з метою виконання завдань, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». З'ясовано, що оперативно-розшукову тактику в теорії оперативно-розшукової діяльності можна умовно розподілити на загальну та спеціальну.

Ключові слова: сутність; зміст; поняття; тактика; загальна, спеціальна, оперативно-розшукова діяльність; криміналістика.

**«Точно визначте слова – і світ
уникне половини своїх помилок».**

Жан Жак Руссо

Вступ. Основоположним у будь-якому дослідженні є з'ясування ключових дефініцій, що становлять предмет пізнання, адже некоректне тлумачення того чи іншого терміна (поняття) призводить до його помилкового розуміння, невірному трактуванню та хибних висновків, а отже – неточного підходу до дослідження.

Не є винятком і така специфічна складова теорії оперативно-розшукової діяльності, як оперативно-розшукова тактика. Найбільш точним у цьому сенсі видається підхід Г. Шнейкерта: «Тактика є неминучим адекватним засобом у боротьбі проти хитрих злочинців» [1]. Як доречно зазначають окремі дослідники, «... без тактики оперативно-розшукової діяльності просто не буде, оскільки така діяльність неможлива без мислення, логіки, передбачення, в яких проявляються досвід, знання та інтелектуальні якості її суб'єктів загалом» [2].

Тому не випадково в системі наукових категорій боротьби зі злочинністю одну з визначальних позицій посідає поняття «тактика».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим базисом для вивчення сутності та змісту поняття оперативно-розшукової тактики за часів колишнього СРСР слугували праці Д. В. Гребельського (D. V. Hrebelskyi), О. Ф. Долженкова (O. F. Dolzhenkov), А. Г. Лекаря (A. H. Lekar), В. А. Лукашова (V. A. Lukashov), М. Є. Савельєва (M. Ye. Saveliev), В. Г. Самойлова (V. H. Samoilov), Г. К. Синілова (H. K. Synilov) та ін. В Україні сутність поняття «оперативно-розшукова тактика» в теорії оперативно-розшукової діяльності аналізували такі вітчизняні вчені, як С. В. Албул (S. V. Albul), О. М. Бандурка (O. M. Bandurka), Г. М. Бірюков (H. M. Biriukov), М. Л. Грібов (M. L. Hribov), Е. О. Дідоренко (E. O. Didorenko), О. М. Джужа (O. M. Dzhuzha), В. П. Євтушок (V. P. Yevtushok), І. П. Козаченко (I. P. Kozachenko), О. В. Меживой (O. V. Mezhyvoi), Д. Й. Никифорчук (D. Y. Nykyforchuk), М. А. Погорецький (M. A. Pohoretskyi), В. В. Шендрик (V. V. Shendryk), І. Р. Шинкаренко (I. R. Shynkarenko), К. О. Чаплинський (K. O. Chaplynskyi) та ін. Щодо науковців з країн СНД (Росія, Білорусь) заслуговують на увагу наукові розробки К. К. Горяїнова (K. K. Horiainov), С. І. Давидова (S. I. Davydov), Є. С. Дубоносова (Ye. S. Dubonosov), Д. В. Кима (D. V. Kum), К. М. Лобзова (K. M. Lobzov), А. Г. Маркушена (A. H. Markushen), В. М. Мешкова (V. M. Meshkov), В. С. Овчинського (V. S. Ovchynskyi), В. Л. Попова (V. L. Popov), В. П. Шиєнка (V. P. Shyienko), О. Ю. Шумилова (O. Yu. Shumilov) та ін. Водночас, незважаючи на потужний науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, у теорії оперативно-розшукової діяльності донині наразі не вироблено одностайного підходу до розуміння поняття оперативно-розшукової тактики, що й зумовило необхідність глибокого наукового дослідження. Саме тому вважаємо за необхідне переосмислити наявні напрацювання та розробити чітке визначення цього поняття.

Метою статті є здійснення детального наукового аналізу сутності та змісту оперативно-розшукової тактики. Для досягнення окресленої мети

вважаємо за необхідне виконати такі **завдання**:

- з'ясувати походження та етимологічне значення терміна «тактика» й визначити його роль у сферах людської діяльності;

- дослідити основні підходи вчених-криміналістів до тлумачення криміналістичної тактики та з'ясувати її вплив на формування оперативно-розшукової тактики в теорії оперативно-розшукової діяльності;

- здійснити аналіз основних наукових підходів вітчизняних та зарубіжних вчених до поняття «оперативно-розшукова тактика», на основі яких сформулювати власну дефініцію поняття.

- визначити співвідношення тактики проведення оперативно-розшукових заходів і тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Виклад основного матеріалу. Насамперед розглянемо етимологічне значення терміна «тактика» та з'ясуємо її роль у різних сферах людської діяльності.

За переконанням окремих науковців [3], для отримання якнайповнішого й найоб'єктивнішого уявлення про оперативно-розшукову тактику необхідно з'ясувати, де вперше виникло це поняття, яким чином набуло вжитку в оперативно-розшуковій діяльності, а також розглянути загальнонаукове поняття тактики як елемента людської діяльності.

Аналіз словникової бази [4–8] свідчить про те, що, попри незначні відмінності у трактуванні поняття тактики, загалом цей термін означає «складову частину військового мистецтва, що поєднує в собі теорію і практику підготовки та ведення бою». З огляду на це можна стверджувати, що поняття оперативно-розшукової тактики було запозичене з військової науки. Проте детально розглядати історичний розвиток тактики у військовій науці та її вплив на формування криміналістичної й оперативно-розшукової тактики ми не будемо, оскільки цьому питанню присвячено сучасні наукові дослідження, а саме: «Військова тактика античного світу як передумова становлення та розвитку сучасної оперативно-розшукової тактики» (2018 р.) [9], «Аналіз сучасного стану наукових досліджень проблем оперативно-розшукової

тактики» (2018 р.) [10], «Генезис розвитку оперативно-розшукової тактики у Стародавньому Китаї» (2018 р.) [11].

Варто зауважити, що термін «тактика», окрім військової та правоохоронної, набув поширення у багатьох інших сферах людської діяльності. Наприклад, М. А. Погорецький зазначає: «... необхідність тактики у певних видах людської діяльності обумовлена наявністю протиборчої сторони щодо дій суб'єктів цієї діяльності» [12].

Близької позиції дотримується В. О. Сакало, висновуючи, що потреба в тактичних аспектах діяльності визначена певними чинниками: протилежністю інтересів взаємодіючих сторін (а практично у будь-якому з видів людської діяльності наявна ця протилежність); складними або екстремальними ситуаціями; необхідністю обирати найдоцільніше рішення з кількох можливих варіантів дій; існуванням тактичного ризику під час такого вибору і вмінням (здатністю) приймати відповідальне рішення [3]. Зрештою, дослідниця наголошує на розмежуванні тактики в діяльності людини на побутову та професійну.

Що стосується першої сфери використання тактики, то на побутовому рівні вона не пов'язана з професійною діяльністю, нічим не регламентована й повністю залежить від особистої мети людини, оскільки спрямована на її досягнення. Її можна назвати дилетантською, аматорською тактикою, що використовується в приватній бесіді, вирішенні повсякденних суперечок, конфліктів, вихованні дітей тощо. Тактика такого роду базується на інтуїції, знанні людської психології, вмінні спілкуватися й зумовлена, здебільшого, особистими інтересами та досягненням власної мети [3].

Натомість тактика професійної діяльності зазвичай є регламентованою законними та підзаконними нормативно-правовими актами. Наприклад, у медицині тактику лікування хворого обирають і здійснюють відповідно до Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я» [13], наказів, рішень, розпоряджень та клінічних протоколів, якими визначено алгоритм дій для практикуючих лікарів. Утім ефективність тактики лікування пацієнта

багато в чому залежить від професійних та морально-психологічних якостей лікаря.

Зрештою, прикладів тактики в професійній діяльності можна навести безліч, як-от: тактика спортивних ігор (тактика гри у футбол, гри в гандбол, боксу тощо), ведення бізнесу, фінансового менеджменту, педагогічна тактика, тактика у сфері адвокатської діяльності тощо.

У найзагальнішому сенсі термін «тактика» означає вміння визначити напрям і характер дій у певній ситуації та раціонально здійснити їх з урахуванням її особливостей і визначених завдань [14].

Не вдаючись до детального аналізу різновидів тактики в професійній діяльності, найбільш цікавою в аспекті нашого дослідження вважаємо криміналістичну тактику. Це пов'язано з тим, що криміналістичні положення та рекомендації історично були закладені й пристосовані для потреб теорії оперативно-розшукової діяльності [15, с. 44].

З урахуванням зазначеного, узагальнено розглянемо основні підходи до поняття криміналістичної тактики. Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що одне з найперших розгорнутих визначень криміналістичної тактики було сформульовано в радянській криміналістиці ще в 1938 р. За Е. У. Зицером, криміналістична тактика - це система прийомів попереднього слідства, що дає можливість на основі вивчення особливостей кожної конкретної слідчої справи як найефективніше та з найменшою втратою сил і засобів реалізувати в цій справі вимоги матеріального та процесуального права [16]. Пізніше, в 1963 р., Р. С. Белкін писав, що тактика являє собою не свободу вибору, а правильний вибір, тому науково обґрунтований, практично апробований та вивірений і процесуально закріплений спосіб дії зберігатиме свій тактичний характер [17]. Вартою пильної уваги видається дефініція криміналістичної тактики, сформульована О. М. Васильєвим, котрий вважає її складовим компонентом криміналістики щодо системи прийомів розслідування злочинів [18]; В. О. Коновалова – системою наукових прийомів проведення окремих слідчих дій [19].

З-поміж підходів вітчизняних дослідників слід виокремити позицію В. Ю. Шепітька, який визначає криміналістичну тактику як відносно самостійний розділ науки криміналістики, що містить систему наукових положень і рекомендацій з організації та планування досудового і судового слідства, розроблених на основі визначення оптимальної лінії поведінки осіб, прийомів провадження слідчих і судових дій, спрямованих на дослідження та збір доказів і встановлення обставин, що сприяють учиненню злочинів [20]. М. А. Погорецький розглядає два аспекти цього поняття: першим з них він вважає спосіб практичної діяльності слідчого, прокурора, працівників оперативних підрозділів та захисника; другим – розділ науки криміналістики [12]. М. В. Салтевський робить висновок, що криміналістична тактика як теоретичний напрям розробляє вчення про тактику провадження окремих слідчих і судових дій [21].

У підручнику «Криміналістика», підготовленому авторським колективом кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, криміналістичну тактику визначено як розділ науки криміналістики, що містить систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій з організації та планування досудового розслідування й судового провадження; визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які провадять розслідування; прийоми проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), процесуальних дій під час судового провадження, спрямованих на встановлення обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні; збирання та оцінку доказів [22].

Зрештою, варто зауважити, що в науковій літературі існує близько сотні дефініцій криміналістичної тактики, однак уніфікованого підходу до розуміння цього поняття, на жаль, не вироблено донині.

М. А. Погорецький і Д. Б. Сергєєва з цього приводу слушно відзначають: «Різні визначення поняття криміналістичної тактики в теорії криміналістики, які суттєво різняться за своїм змістом, негативно впливають на розроблення теоретичних засад тактико-криміналістичного забезпечення діяльності органів

дiзнання, слiдчого, прокурора, захисника та суду, а також на правозастосовну дiяльнiсть зазначених суб'єктiв» [23].

Попри рiзні пiдходи вчених до поняття кримiналістичної тактики, простежується схожiсть позицiй науковцiв щодо визначення її змiсту як на пiдставі наукових положень, так і з урахуванням практичної дiяльнiстi.

Загальний аналіз лiтератури наукового спрямування та наші попередні дослідження свiдчать, що напрацювання вчених-кримiналістiв з означеної проблематики послугували базисом для вивчення тактики та її елементiв у теорiї оперативно-розшукової дiяльнiстi.

Звертаючись до розгляду безпосереднього предмета нашого дослідження, передусiм зауважимо, що, як і з визначенням поняття кримiналістичної тактики, дослідники з оперативно-розшукової дiяльнiстi також не виробили єдиного пiдходу вiдносно дефiнiцiї поняття «оперативно-розшукова тактика».

Розглянемо здобутки вчених, які сформува­ли вихiдний теоретичний базис, що розкриває широкий спектр можливостей для подальшого наукового вивчення сутностi та змiсту оперативно-розшукової тактики.

Поняття оперативно-розшукової тактики в теорiї оперативно-розшукової дiяльнiстi одним із перших у 1984 р. розкрив радянський дослідник В. Г. Самойлов, розглядаючи її у двох аспектах: як систему наукових положень та розроблених на їх основі практичних рекомендацiй з організації та здійснення оперативно-розшукових заходiв, а також як лiнiю поведiнки осiб, які беруть участь у їх проведенні [24].

Пiзніше, в 1986 р., iнший радянський вчений М. Е. Савельєв визначив оперативно-розшукову тактику, як систему наукових положень та практичних рекомендацiй щодо організації, планування та здійснення (проведення) оперативно-розшукових заходiв. В основу рекомендацiй покладено науково обґрунтовані та апробовані практикою тактичні прийоми, що мають вiдповiдати реальній можливостi їх застосування, правовим та морально-етичним нормам, усталеним у нашому суспiльствi [25].

Отже, можна дiйти висновку, що уявлення радянських учених про

сутність і зміст поняття оперативно-розшукової тактики послуговували вихідними науково-теоретичними засадами для подальшого вдосконалення досліджуваного поняття як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями.

Не менш важливу теоретичну цінність становлять праці вітчизняних вчених, у яких сформульовано авторські підходи щодо визначення сутності й змісту поняття оперативно-розшукової тактики, що склалися за незалежної України та потребують поглибленого аналізу.

Першим із вітчизняних дослідників поняття оперативно-розшукової тактики сформулював І. П. Козаченко, розуміючи її як: самостійну галузь оперативно-розшукової діяльності, що здійснюється згідно з науково розробленими рекомендаціями й апробованими практикою прийомами використання методів і засобів ОРД; їх організацію та планування в реальних обставинах; дії оперативного працівника під час виконання визначених завдань із метою попередження та розкриття злочинів, розшуку злочинців, розв'язання інших агентурно-оперативних завдань [26].

За Г. М. Бірюковим, оперативно-розшукова тактика - це самостійна складова ОРД, головні положення якої базуються на наукових дослідженнях вчених, передовому досвіді роботи практичних працівників та законодавчих актів, якими регульовано боротьбу зі злочинністю, що є системою спеціальних прийомів, спрямованих на ефективне попередження, розкриття злочинів, розшук злочинців та інших осіб, котрі можуть становити оперативний інтерес для податкової міліції [27].

Інакший підхід до розуміння оперативно-розшукової тактики запропонував С. В. Албул у термінологічному словнику «Основи оперативно-розшукової діяльності»: оперативно-розшукова тактика – це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо здійснення суб'єктами ОРД комплексу оперативно-розшукових та інших заходів (дій, операцій, комбінацій тощо) на підставі законів та підзаконних нормативних актів, спрямованих на успішне вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, з урахуванням особливостей конкретної оперативної обстановки [28].

На думку М. Л. Грібова, оперативно-розшукова тактика – це система інтелектуальних (розумових) операцій і практичних дій суб'єктів ОРД із запобігання ймовірному опору, а також подолання або нейтралізації фактичного опору їхньої діяльності з виконання юридичних обов'язків і реалізації прав, передбачених законом [29].

Перспективне, як на нас, визначення поняття оперативно-розшукової тактики запропонували представники колективу авторів навчального посібника «Оперативно-розшукова діяльність» за редакцією професора О. М. Джужі (2009 р.). За їх визначенням, оперативно-розшукова тактика – це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо проведення комплексу заходів (дій, операцій, комбінацій тощо) суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, що здійснюється на підставі законних та підзаконних актів з урахуванням особливостей криміногенної ситуації та спрямована на вирішення завдань оперативних підрозділів [30].

Підходи зарубіжних учених країн СНД до поняття оперативно-розшукової тактики також становлять цінність. Передусім привертає увагу дефініція О. Ю. Шумілова, який визначив оперативно-розшукову тактику, як засновану на оперативно-розшуковому законодавстві розроблену з урахуванням наукових положень та узагальнення досвіду (як позитивного, так і негативного) оперативно-розшукової практики систему спеціальних прийомів і методів, що застосовують оперативники (уповноважені на те інші суб'єкти ОРД) в конкретній оперативній обстановці (оперативно-розшуковій ситуації) для ефективного розв'язання визначених завдань ОРД [31].

У свою чергою Е. С. Дубоносов визначає оперативно-розшукову тактику, як систему наукових положень, методів, прийомів та рекомендацій для здійснення оперативно-розшукових дій (заходів) зі своєчасного виявлення, превенції, припинення й розкриття неочевидних, тяжких злочинів та осіб, що їх вчинили; розшуку злочинців та зниклих безвісти, а також для супроводження розслідування за складними кримінальними справами, що вимагають додаткового збирання доказової інформації про організаторів та співучасників

злочинів; виявлення й вилучення слідів, документів, знарядь злочину та коштів, отриманих злочинним шляхом [32].

В. П. Шиєнко трактує оперативно-розшукову тактику як «сукупність прийомів та способів розв'язання окремих завдань оперативно-розшукової діяльності в умовах протиборства зі злочинцями, що базуються на наукових, правових та морально-психологічних засадах» [33].

За С. І. Давидовим, оперативно-розшукова тактика як розділ теорії оперативно-розшукової діяльності - це система наукових положень та розроблених на їх основі спеціальних прийомів і методів, які застосовують у конкретних ситуаціях для ефективного розв'язання оперативно-розшукових завдань [24].

У контексті нашого дослідження необхідно звернути увагу на визначення, сформульоване К. М. Лобзовим: оперативно-розшукова тактика - це застосування в ОРД сукупності методів, способів та прийомів, зміст яких зумовлений можливостями залучених до цієї діяльності оперативних підрозділів (та пов'язаних з ними зовнішніх помічників), спеціальних та правоохоронних органів, інших об'єктів та особливостями зовнішнього середовища [34].

Особливим чином хотілося би зацентувати на лаконічному та водночас влучному визначенні В. А. Лукашова, за яким оперативно-розшукова тактика вивчає закономірності злочинної діяльності, особливості характеру злочинців, тактико-технічні можливості оперативно-розшукових засобів і методів, інформаційні, організаційні, матеріально-технічні та інші фактори оперативної обстановки [35].

Автори посібника «Оперативно-розшукова тактика та особливості легалізації інформації, отриманої під час досудового слідства» вважають оперативно-розшукову тактику системою наукових положень та розроблених на їхній основі рекомендацій відносно комплексу дій, операцій, що здійснюють суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, у яких враховано особливості кримінальної ситуації, що складається, засновані на вимогах

чинного законодавства та морально-етичних нормх оперативного працівника й спрямовані на розв'язання завдань, визначених на певному етапі [36].

Колектив авторів підручника «Теорія оперативно-розшукової діяльності» (2010 р.) дійшов спільного висновку, що оперативно-розшукова тактика – це категорія ОРД, яка відображає мислення оперативника, що містить оцінку ситуації (кримінальної події чи загрози її настання), сил, якостей та поведінки протиборчої сторони, власних можливостей і визначає спосіб дій, лінію поведінки, обрані для попередження, розкриття злочинів і розшуку злочинців [37].

З огляду на зазначене, оперативно-розшукова тактика за своїм змістом передбачає:

- мислення оперативника, що містить оцінку оперативно-тактичної ситуації (кримінальної події чи загрози її настання), сил, якостей і поведінки протиборчої сторони, власних сил, засобів та інших можливостей;
- мислення, що визначає спосіб дії, лінію поведінки, які обирає безпосередньо працівник або за його завданням (дорученням) агенти чи інші особи для досягнення конкретних цілей ОРД [2].

Аналіз наведених трактувань оперативно-розшукової тактики свідчить про відсутність єдиної позиції вчених відносно приналежності оперативно-розшукової тактики до оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, її визначають як самостійну галузь оперативно-розшукової діяльності; систему наукових положень; самостійну складову оперативно-розшукової діяльності; систему інтелектуальних розумових операцій; розділ теорії оперативно-розшукової діяльності; категорію оперативно-розшукової діяльності тощо.

Цікавою в цьому контексті видається думка О. М. Бандурки [38], що тактику, як і організацію оперативно-розшукової діяльності, необхідно вважати одним із напрямів оперативно-розшукової діяльності.

Детальний аналіз наведених понять дав змогу дійти висновку про одностайність науковців щодо того, що оперативно-розшукова тактика має теоретичне та практичне значення, формується як на підставі теоретичних

положень, так і здобутків практичної діяльності. Зрештою, практично всі дослідники солідарні в тому, що оперативно-розшукову тактику слід розглядати з позицій:

1. *Наукових положень, сформованих на основі нормативно-правових актів та наукових досліджень.* Ця складова оперативно-розшукової тактики надає змогу працівникові оперативного підрозділу здійснювати оперативно-розшукову діяльність у законний спосіб відповідно до чинного законодавства, а знання, набуті з наукових досліджень, сприяють його інтелектуальному розвитку, що безпосередньо впливає на раціональність прийняття оперативно-тактичних рішень щодо використання сил, засобів, методів під час реалізації форм оперативно-розшукової діяльності тощо.

2. *Практичного досвіду працівників оперативних підрозділів.* Узагальнення досвіду працівників оперативних підрозділів є основоположною ланкою оперативно-розшукової тактики, оскільки автоматично виокремлює найбільш ефективні дії (заходи, тактичні прийоми) запобігання злочинності та анулює недієві у конкретній оперативно-розшуковій ситуації.

3. *Методичного забезпечення тактичними рекомендаціями, що визначають алгоритм дій оперативного працівника в конкретній оперативно-розшуковій ситуації.* Тактичні рекомендації зазвичай містять відповідний алгоритм дій оперативного працівника: аналіз ситуацій, за яких використання певної програми є найбільш доцільним; облік сил і засобів, необхідних для її успішної реалізації, та прогнозування можливих негативних наслідків [36]. Як слушно зазначають науковці [39], спираючись на вже вироблені алгоритми дій, навіть не надто досвідчені працівники оперативних підрозділів з незначним стажем роботи більш успішно (ефективно) вирішуватимуть завдання оперативно-розшукової діяльності. Водночас варто заважити, що алгоритм дій має лише орієнтувальний характер і не спроможний передбачити всіх варіантів розвитку оперативно-розшукової ситуації.

Значення оперативно-розшукової тактики щодо протидії злочинності оцінюють за досягнутими остаточними результатами. Отож, в ефективності

вживаних заходів непересічну роль відіграють доречні, виважені дії оперативних працівників. Таким чином, оперативно-розшукова тактика здатна забезпечити ефективне розв'язання завдань оперативно-розшукової діяльності лише за комплексного поєднання цих складових.

На підставі аналізу наукового доробку вчених з'ясовано, що оперативно-розшукову тактику в теорії оперативно-розшукової діяльності можна умовно розподілити на загальну та спеціальну. Як зазначають М. В. Тищенко та Г. О. Душейко, загальна тактика містить наукові положення та рекомендації загального характеру, а спеціальна - стосовно розв'язання конкретних оперативно-тактичних завдань [40].

У свою чергу Г. М. Бірюков у відкритій лекції «Сутність та поняття оперативно-розшукової тактики» (2012 р.) [27] звернув увагу, що *загальна тактика* розробляє прийоми та способи забезпечення форм оперативно-розшукової діяльності, запобігання й припинення злочинів, розшуку злочинців, пошуку та фіксації оперативно-розшукової інформації, здійснення оперативної розробки.

Натомість *спеціальна тактика*, на нашу думку, становить систему рекомендацій, способів, прийомів вивчення й аналізу конкретної обстановки (ситуації). Отже, спеціальна тактика оперативних підрозділів «вирішує питання» застосування методів ОРД у боротьбі зі злочинністю; впровадження штатних негласних співробітників у організовані злочинні угруповання; проведення оперативних комбінацій, документування та реалізації матеріалів оперативної розробки; забезпечення розробки негласними співробітниками, їх легендування, виведення з розробки тощо [27].

Зрештою, здійснивши аналіз наукової літератури, можна дійти висновку, що на підставі загальних положень формується:

- тактика оперативного (ініціативного) пошуку;
- тактика запобігання злочинам;
- тактика оперативної розробки (документування, реалізація матеріалів тощо).

Натомість, змістом спеціальної оперативно-розшукової тактики є:

- тактичні прийоми документування розроблюваних осіб;
- тактичні прийоми реалізації оперативно-розшукової інформації;
- тактичні прийоми впровадження осіб для виконання спеціального

завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

До речі, наведений перелік загальних та спеціальних положень є досить неповним.

Варто пам'ятати, що, попри умовний розподіл, загальна та спеціальна тактика тісно взаємопов'язані. Зокрема, їх об'єднує організаційне забезпечення (інформаційно-аналітичне забезпечення, планування, розподілення сил та засобів тощо).

З огляду на зміцнення позицій організованої злочинності, зумовлене підвищенням рівня її професіоналізму, технічної оснащеності, розширенням мережі корумпованих зв'язків, першочергового значення набуває якісне оновлення положень загальної та спеціальної оперативно-розшукової тактики. Наприклад, опитування працівників оперативних підрозділів свідчить про те, що безумовно актуальним є забезпечення практичних працівників оперативних підрозділів тактичними рекомендаціями щодо запобігання, своєчасного виявлення й припинення злочинів, пов'язаних із: торгівлею людьми – 78 %; нелегальною міграцією – 74 %; кіберзлочинністю – 73,2 %; етнічною злочинністю – 69 %; екстремізмом – 67,3 %; тероризмом – 64,7 %; іншими видами кримінальних правопорушень, що є наслідком організованої злочинності – 68 %. Особливого значення набувають шляхи вдосконалення правового регулювання протидії протиправній діяльності осіб, віднесених до категорії «зłodіїв у законі» в Україні, що зазначило 89 % опитаних.

Проаналізувавши головні наукові підходи до визначення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики, можна впевнитися, що особливого значення в контексті нашого дослідження набувають питання щодо розмежування (співвідношення) тактики негласних слідчих (розшукових) дій і

тактики оперативно-розшукових заходів.

Передусім необхідно наголосити, що з прийняттям чинного КПК України (2012 р.) [41] законодавець уповноважив слідчого або за його дорученням працівника оперативного підрозділу фактично здійснювати «негласну діяльність» шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. До прийняття цієї законодавчої правової новели такі дії уповноважені на те оперативні підрозділи проводили винятково під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

За переконанням М. В. Даньшина, ця норма стимулювала взаємопроникнення криміналістики й теорії оперативно-розшукової діяльності [42]. Через те дослідники [29, с. 7] стикаються з суто практичним питанням стосовно того, положеннями якої науки мають керуватися оперативні працівники під час виконання доручень слідчого, прокурора на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Це питання є дискусійним і потребує якнайшвидшого розв'язання. Спробуємо розібратися в ньому більш детально.

Аналіз положень окремих нормативно-правових актів [41; 43–45], в тому числі з обмеженим доступом, свідчить про те, що тактика негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів фактично поєднана спільною метою, як-от запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Беззаперечним є висновок про те, що слідчі дії (гласні та негласні) мають спільні з оперативно-розшуковими заходами ознаки (йдеться про прийоми та методи отримання інформації, що має значення для доказування чи провадження, схожі пізнавальні засоби, терміни, підстави) [46, с. 110]. Також слід зауважити, що в основу тактики слідчих дій і тактики оперативно-розшукових заходів покладено схожі за змістом тактичні прийоми, засновані на спільних галузях різних наук (логіки, психології, педагогіки, математики) та інших галузях знань.

Незважаючи на окремі спільні ознаки тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, слід пам'ятати,

що тактику слідчих дій традиційно розглядають у межах криміналістики, натомість оперативно-розшукові заходи є предметом вивчення теорії оперативно-розшукової діяльності.

Більше того, окремі дослідники зауважують [47, с. 140], що оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії суттєво різняться між собою за метою і завданнями; фактичними та юридичними підставами проведення; правовим статусом суб'єктів їх здійснення й, відповідно, характером правовідносин, що виникають під час їх здійснення; сферами здійснення; за процесуальним значенням отриманих результатів; об'єктом, формами й методами відомчого контролю та прокурорського нагляду за їх здійсненням, чим зумовлена їх відособленість [47].

А. А. Коваль слушно вважає негласні слідчі (розшукові) дії новою правовою категорією, наділеною власними ознаками, що, попри однорідну з оперативно-розшуковими заходами природу, не є до них ідентичною [46, с. 106]. Відповідно і тактика проведення негласних слідчих (розшукових) дій має певні особливості, відмінні від тактики оперативно-розшукових заходів.

Означену тезу підтверджують результати опитування працівників Національної поліції України, проведеного Ю. О. Гресь, за якими 42,8 % респондентів зазначили необхідність розроблення алгоритмів проведення всіх без винятку негласних слідчих (розшукових) дій [48, с. 153]. Відтак, це питання потребує якнайшвидшого розв'язання з боку вчених.

На думку В. Д. Берназ, подолати цю проблему можливо шляхом уміщення до розділу криміналістичної тактики відповідних підрозділів, у яких буде розкрито зміст і сутність проведення негласних слідчих (розшукових) дій та організації взаємодії слідчого зі працівниками оперативних підрозділів, уповноваженими на проведення НС(Р)Д, та іншими посадовими особами, населенням і ЗМІ, як це і передбачено новим КПК України [49, с. 12].

У свою чергу М. В. Даньшин наголошує, що в цьому контексті цілком логічним видається здійснення окремої правової регламентації криміналістичної діяльності з метою об'єднання всіх її питань у неподільне

ціле та відмежування від інших видів діяльності, пов'язаних із протидією злочинності. Окрема правова регламентація криміналістичної діяльності може набути ефективної реалізації, наприклад, у створенні «Особливої частини» Кримінального процесуального кодексу України [42, с. 237].

Також ми згодні з позицією Ю. О. Гресь відносно того, що важливого значення набуває розроблення в межах криміналістичної тактики положень щодо організації і тактики проведення негласних слідчих розшукових дій у частині відомостей, які становлять державну таємницю [48, с. 153]. Водночас вважаємо, що тактика негласних слідчих (розшукових) дій хоча і є за своїм сенсом індивідуальною, проте переважним чином має ґрунтуватися на положеннях оперативно-розшукової діяльності, а не криміналістики, принаймні зважаючи на той факт, що теоретичні та практичні положення оперативно-розшукової тактики відпрацьовано роками.

Попри наведене, прискорені темпи інтелектуалізації представників сучасної організованої злочинності, наявність у їх користуванні передових технологій, інноваційних методів, високотехнологічного оснащення, а також належна матеріальна основа забезпечують фактично безперешкодне досягнення результатів злочинної діяльності, тим самим формуючи антипод правоохоронної діяльності – злочинну тактику.

Підтвердженням того є результати проведених досліджень [50–51], за якими у 90 % випадків організовані злочинні угруповання (зокрема ті, що мають транснаціональні зв'язки) для досягнення своїх злочинних цілей широко використовують соціальні мережі Інтернет, а надто коли йдеться про вербування жертв торгівлі людьми та нелегальної міграції; пропаганду кримінальної субкультури та втягнення молоді в злочинну діяльність через мережу Інтернет (АУЄ - арештантський уклад єдиний); доведення неповнолітніх до самогубства через соціальні мережі Інтернет (так звані Інтернет-спільноти «Синій кит», «Тихий дім», «Розбуди мене о 04²⁰», «Червона сова», «Момо»); Інтернет-шахрайства тощо.

За висновками Ю. Ю. Орлова, в такій ситуації актуальним є

вдосконалення тактики застосування новітніх засобів і методів оперативно-розшукової діяльності, а також розроблення тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій [52, с. 16].

Таким чином, як криміналістична, так і оперативно-розшукова тактика потребують якісного оновлення. Зокрема, результати опитування слідчих та оперативних працівників свідчать про необхідність та доцільність запозичення зарубіжного досвіду в частині навчання та підготовки слідчих та оперативних підрозділів щодо тактики виявлення, запобігання та розслідування злочинів у галузі високих технологій (про що зазначив 81 % респондентів).

Висновки. На підставі узагальнення основних положень дослідження сутності та змісту поняття оперативно-розшукової тактики, отримано такі результати:

Аналіз словникової літератури свідчить про те, що, попри незначні відмінності в трактуванні поняття тактики, загалом цей термін означає «складову частину військового мистецтва, що поєднує в собі теорію і практику підготовки та ведення бою». З огляду на це, можна стверджувати, що поняття оперативно-розшукової тактики було запозичене з військової науки.

Попри різні підходи вчених до поняття криміналістичної тактики, простежується схожість позицій науковців щодо визначення її змісту як на підставі наукових положень, так і з урахуванням практичної діяльності. Аналіз сутності та змісту поняття «оперативно-розшукова тактика» свідчить про те, що теоретичним базисом для його формування послуговували напрацювання вчених-криміналістів.

З'ясовано, що уявлення радянських вчених про сутність і зміст поняття оперативно-розшукової тактики послуговували вихідними науково-теоретичними засадами для подальшого вдосконалення досліджуваного поняття як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Розглянувши основні дефініції оперативно-розшукової тактики, надано власне формулювання цього поняття – це напрям оперативно-розшукової діяльності, сформований на основі її теоретичних положень та практичного досвіду суб'єктів, які здійснюють цю

діяльність у законний спосіб з метою виконання завдань, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». На підставі аналізу наукового доробку вчених з'ясовано, що оперативно-розшукову тактику в теорії оперативно-розшукової діяльності можна умовно розподілити на загальну та спеціальну.

Розглянуто питання щодо розмежування (співвідношення) тактики негласних слідчих (розшукових) дій і тактики оперативно-розшукових заходів. Незважаючи на окремі спільні ознаки тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, слід пам'ятати, що тактику слідчих дій традиційно розглядають у межах криміналістики, натомість оперативно-розшукові заходи є предметом вивчення теорії оперативно-розшукової діяльності. Водночас вважаємо, що тактика негласних слідчих (розшукових) дій хоча і є за своїм сенсом індивідуальною, проте переважним чином має ґрунтуватися на положеннях оперативно-розшукової діяльності, а не криміналістики, принаймні зважаючи на той факт, що теоретичні та практичні положення оперативно-розшукової тактики відпрацьовано роками.

Зроблено висновок, що як криміналістична, так і оперативно-розшукова тактика потребують якісного оновлення. Зокрема, результати опитування слідчих та оперативних працівників свідчать про необхідність та доцільність запозичення зарубіжного досвіду в частині навчання та підготовки слідчих та оперативних підрозділів щодо тактики виявлення, запобігання та розслідування злочинів у галузі високих технологій (про що зазначив 81 % респондентів).

Список літератури:

1. Шнейкерт Г. Тайна преступника и пути к ее раскрытию. Москва, 1925. С. 56.
2. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Сенилова. Москва : ИНФРА-М, 2006. С. 703.
3. Сакало В. О. Тактика злочинної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. С. 11.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред.-уклад. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. С. 1129.
5. Краткий словарь иностранных слов / сост. С. М. Локшина. Москва : Рус. яз., 1979. С. 277.
6. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : УРЕ, 1974. С. 650.
7. Военный энциклопедический словарь / гл. ред. Н. В. Огарков. Москва : Воениздат, 1983. С. 723.

8. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Москва : Рус. яз., 1980. Т. 4. 638 с.
9. Павленко С. О. Військова тактика античного світу як передумова становлення та розвитку сучасної оперативно-розшукової тактики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С. 36–46.
10. Павленко С. О. Аналіз сучасного стану наукових досліджень проблем оперативно-розшукової тактики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 105–122.
11. Павленко С. О. Генезис розвитку оперативно-розшукової тактики у Стародавньому Китаї. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/pdf> (дата звернення: 17.10.2018).
12. Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 10-річчя Ірпін. фінанс. юрид. акад. та 80-річчя з дня народж. В. П. Бахіна. Ірпін, 2012. С. 253.
13. Основи законодавства про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
14. Бахин В. П. Тактика – профессионализм и мастерство в общении : учеб. пособие. Киев : Семененко С., 2006. С. 8.
15. Павленко С. О. Сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 4. С. 42–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm 2018 4 7.pdf (дата звернення: 17.10.2018).
16. Зицер Е. У. Криминалистика. Введение. Москва, 1938. С. 4.
17. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики : учеб. пособие. Волгоград : ВСШ МВД РФ, 1993. С. 110–111.
18. Васильев А. Н. Следственная тактика. Москва : Юрид. лит., 1976. С. 32.
19. Коновалова В. Е. Теоретические проблемы следственной тактики (Познавательная функция логики и психологии в следственной тактике) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1966. С. 15.
20. Шепитько В. Ю. Криминалистика : курс лекций. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков : Одиссей, 2005. С. 130.
21. Салтєвський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 1999–2001. Ч. 2 : Методика і тактика. 2001. С. 6.
22. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В. та ін. Криміналістика : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2015. С. 370–371.
23. Погорєцький М. А., Сергєєва Д. Б. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 1 (5). С. 3. (Серія «Право»).
24. Давыдов С. И. О роли ситуаций в принятии решений в оперативно-розыскной деятельности. *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2010. № 1 (11). С. 55–61.
25. Савельев Н. Е. Оперативно-розыскная тактика борьбы с рецидивной преступностью : лекция. Минск : МВШ МВД ССР, 1986. С. 3.
26. Козаченко И. П. Тактика применения средств и методов оперативно-розыскной деятельности в профилактике и расследовании преступлений. Киев : КВШ им. Ф. Э. Дзержинского, 1988. С. 15.
27. Бірюков Г. М. Сутність та поняття оперативно-розшукової тактики : лекція. Київ : Нац. ун-т держ. податк. служби України, 2012. С. 32.
28. Основи оперативно-розшукової діяльності : термінологічний словник / уклад. С. В. Албул. Одеса : Астропринт, 2017. С. 82. (Серія «Теорія і практика ОРД»).
29. Грібов М. Л. Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 1 (23). С. 9.
30. Моїсєєв Є. М., Джужа О. М., Никифорчук Д. Й. та ін. Оперативно-розшукова

діяльність : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ : Правова єдність, 2009. С. 196.

31. Шумилов А. Ю. Оперативно-разыскная наука в Российской Федерации : монографія : в 3 т. Москва : Тип. Шумиловой И. И., 2013. Т. I : Оперативно-разыскная деятельность и формирование науки о ней. 455 с. (Теория и практика профессионального сыска).

32. Дубонос Е. С. Оперативно-розыскная деятельность : учебник и практикум для прикладного бакалавриата. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 2017. С. 26. (Серия «Бакалавр. Прикладной курс»).

33. Шиенок В. П. Оперативно-розыскная тактика органов внутренних дел. Минск, 1995. С. 18.

34. Лобзов К. М. К вопросу о содержании понятия «оперативно-разыскная тактика» в теории и практике оперативно-разыскной деятельности (опыт теоретико-методологического анализа). *Оперативник (сыщик)*. 2016. № 4. С. 20–28.

35. Лукашов В. А. Проблемы оперативно-розыскной деятельности / сост. К. К. Горяинов, А. П. Исиченко, А. С. Вандышев. Москва : ВНИИ МВД России, 2000. С. 20.

36. Мешков В. М., Попов В. Л. Оперативно-розыскная тактика и особенности легализации полученной информации в ходе предварительного следствия : учеб.-практ. пособие. Москва : Щит-М, 1999. 80 с.

37. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. Москва : ИНФРА-М, 2010. С. 709.

38. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник : у 2 ч. Ч. I. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 336 с.

39. Давыдов С. И. Основы алгоритмизации оперативно-розыскной деятельности по раскрытию преступлений. *Актуальные проблемы современности*. 2017. № 3 (17). С. 11.

40. Тищенко М. В., Душейко Г. О. Тактичні особливості реалізації оперативно-розшукової інформації при порушенні кримінальної справи. Боротьба зі злочинністю та забезпечення громадського порядку. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2002_17_3 (дата звернення: 17.10.2018).

41. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

42. Даньшин М. В. Проблема диференціації криміналістики та теорії оперативно-розшукової діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 234–237.

43. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303;

44. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ від 06.07.2017 р. № 570. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> (дата звернення: 17.10.2018).

45. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-12> (дата звернення: 17.10.2018).

46. Коваль А. А. Проблема співвідношення негласних слідчих (розшукових) дій з оперативно-розшуковими заходами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 1. С. 108–112.

47. Погорецький М. А., Сергеева Д. Б. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 3. С. 140.

48. Гресь Ю. О. Формування технологічного підходу у криміналістичній тактиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. 2017. С. 153.

49. Берназ В. Д. Нові професійні функції слідчого при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та напрями вдосконалення їх підготовки. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 12.

50. Павленко С. О. Тактика протидії торгівлі людьми органами Національної поліції України: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Інтернаука*. 2018. № 5 (10). С. 41–55. (Серія «Юридичні науки»). URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2018-5-4020> (дата звернення: 17.10.2018).

51. Павленко С. О. Тактика запобігання доведенню неповнолітніх до самогубств через соціальні мережі (Інтернет-спільноти): сучасні вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 217–225.

52. Орлов Ю. Ю. Актуальні напрями наукових досліджень у сфері оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 16.

References:

1. Shnejkert, G. (1925). *Tajna prestupnika i puti k ee raskrytiyu*. Moscow, 56 [in Russian].
2. Goryainov, K.K., Ovchinskyi, V.S., Sinilov, G.K. (Eds.). (2006). *Teoriya operativno-rozysknoj deyatel'nosti*. Moscow: INFRA-M, 703 [in Russian].
3. Sakalo, V.O. (2002). *Taktyka zlochynnoi diialnosti*. *Candidate's thesis*. Kyiv,. [in Ukrainian].
4. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. V.T. Busel (Ed.). (2001). Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
5. *Kratkij slovar' inostrannyh slov*. S.M. Lokshina (Ed.). (1979). Moscow: Rus. yaz., 277 [in Russian].
6. *Slovnyk inshomovnykh sliv*. O.S. Melnychuk (Ed.). (1974). Kyiv: URE, 650 [in Ukrainian].
7. *Voennyj ehnciklopedicheskij slovar'*. N.V. Ogarkov (Ed.). (1983). Moscow: Voenizdat, 723 [in Russian].
8. Dal', V.I. (1980). *Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo yazyka*. (Vols. 1–4; Vol. 4). Moscow: Rus. Yaz. [in Russian].
9. Pavlenko, S.O. (2018). *Viiskova taktyka antychnoho svitu yak peredumova stanovlennia ta rozvytku suchasnoi operatyvno-rozshukovoi taktyky*. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, 1 (106)*, 36–46 [in Ukrainian].
10. Pavlenko, S.O. (2018). *Analiz suchasnoho stanu naukovykh doslidzhen problem operatyvno-rozshukovoi taktyky*. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, 2 (107)*, 105–122 [in Ukrainian].
11. Pavlenko, S.O. *Henezys rozvytku operatyvno-rozshukovoi taktyky u Starodavnomu Kytai*. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/pdf> [in Ukrainian].
12. *Reformuvannia systemy kryminalnoi yustytzii v Ukraini kryminalno-pravovi, kryminalno-protseusialni ta kryminalistychni problemy*. (2012). *International Scientific and Practical Conference z nahody 10-richchia Irpin. finans. yuryd. akad. ta 80-richchia z dnia narodzh. V.P. Bakhina*. Irpin [in Ukrainian].
13. *Osnovy zakonodavstva pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy vid 19.11.1992 r. № 2801-XII*. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 4, art. 19*.
14. Bahin, V.P. (2006). *Taktika – professionalizm i masterstvo v obshchenii*. Kiev: Semenenko S., 8 [in Russian].
15. Pavlenko, S.O. (2018). *Sutnist ta zmist operatyvno-rozshukovoi sytuatsii*. *Forum prava, 4*, 42–63 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2018_4_7.pdf [in Ukrainian].
16. Zicer, E.U. (1938). *Kriminalistika. Vvedenie*. Moscow, 4 [in Russian].
17. Belkin, R.S. (1993). *Ocherki kriminalisticheskoi taktiki*. Volgograd: VSSH MVD RF, 110–111 [in Russian].
18. Vasil'ev, A.N. (1976). *Sledstvennaya taktika*. Moscow: Yurid. lit., 32 [in Russian].
19. Konovalova, V.E. (1966). *Teoreticheskie problemy sledstvennoj taktiki (Poznavatel'naya funkciya logiki i psihologii v sledstvennoj taktike)*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, 15 [in Ukrainian].

20. Shepit'ko, V.Yu. (2005). *Kriminalistika*. Khar'kov: Odissej, 130 [in Russian].
21. Saltevs'kyi, M.V. (2001). *Kryminalistyka*. (Ch. 1–2; Ch. 2). Kharkiv: Konsum, 6 [in Ukrainian].
22. Piaskovs'kyi, V.V., Chornous, Yu.M., Ishchenko, A.V. et al. (2015). *Kryminalistyka*. Kyiv: Tsentr uchb. lit., 370–371 [in Ukrainian].
23. Pohorets'kyi, M.A., Serhieieva, D.B. (2012). *Kryminalistychna taktyka: shchodo vyznachennia poniattia*. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*, 1 (5), 3 [in Ukrainian].
24. Davydov, S.I. (2010). O roli situacij v prinyatii reshenij v operativno-rozysknoj deyatel'nosti. *Yuridicheskaya nauka i pravoohranitel'naya praktika*, 1 (11), 55–61 [in Russian].
25. Savel'ev, N.E. (1986). *Operativno-rozysknaya taktika bor'by s recidivnoj prestupnost'yu*. Minsk: MVSH MVD SSR, 3 [in Russian].
26. Kozachenko, I.P. (1988). *Taktika primeneniya sredstv i metodov operativno-rozysknoj deyatel'nosti v profilaktike i rassledovanii prestuplenij*. Kiev: KVSH im. F. Eh. Dzerzhinskogo, 15 [in Russian].
27. Biriukov, H.M. (2012). *Sutnist ta poniattia operatyvno-rozshukovoi taktyky*. Kyiv: Nats. un-t derzh. podatk. sluzhby Ukrainy, 32 [in Ukrainian].
28. *Osnovy operatyvno-rozshukovoi diialnosti: terminolohichni slovnyk*. S.V. Albul (Ed.). (2017). Odesa: Astroprynt, 82 [in Ukrainian].
29. Hribov, M.L. (2015). *Spivvidnoshennia kryminalistychnoi ta operatyvno-rozshukovoi taktyky*. *Kryminalistychni visnyk*, 1 (23), 9 [in Ukrainian].
30. Moiseiev, Ie.M., Dzhuzha, O.M., Nykyforchuk, D.Y. et al. (2009). *Operatyvno-rozshukova diialnist*. O.M. Dzhuzhi (Ed.). Kyiv: Pravova yednist, 196 [in Ukrainian].
31. Shumilov, A.Yu. (2013). *Operativno-rozysknaya nauka v Rossijskoj Federacii*. (Vols. 1–3). Vol. 1: *Operativno-rozysknaya deyatel'nost' i formirovanie nauki o nej*. Moscow: Shumilova I.I. [in Russian].
32. Dubonosov, E.S. (2017). *Operativno-rozysknaya deyatel'nost'*. Moscow: Yurajt, 26 [in Russian].
33. Shienok, V.P. (1995). *Operativno-rozysknaya taktika organov vnutrennih del*. Minsk, 18 [in Russian].
34. Lobzov, K.M. (2016). *K voprosu o sodержanii ponyatiya «operativno-rozysknaya taktika» v teorii i praktike operativno-rozysknoj deyatel'nosti (opyt teoretiko-metodologicheskogo analiza)*. *Operativnik (Syshchik)*, 4, 20–28 [in Russian].
35. Lukashov, V.A. (2000). *Problemy operativno-rozysknoj deyatel'nosti*. K.K. Goryainov, A.P. Isichenko, A.S. Vandyshev (Eds.). Moscow: VNII MVD Rossii, 20 [in Russian].
36. Meshkov, V.M., Popov, V.L. (1999). *Operativno-rozysknaya taktika i osobennosti legalizacii poluchennoj informacii v hode predvaritel'nogo sledstviya*. Moscow: Shchit-M [in Russian].
37. *Teoriya operativno-rozysknoj deyatel'nosti*. K.K. Goryainova, V.S. Ovchinskogo, G.K. Sinilova (Eds.). (2010). Moscow: INFRA-M, 709 [in Russian].
38. Bandurka, O.M. (2002). *Operatyvno-rozshukova diialnist*. (Ch. 1–2; Ch. I). Kharkiv: Nats. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
39. Davydov, S.I. (2017). *Osnovy algoritimizacii operativno-rozysknoj deyatel'nosti po raskrytiyu prestuplenij*. *Aktual'nye problemy sovremennosti*, 3 (17), 11 [in Russian].
40. Tyshchenko, M.V., Dusheiko, H.O. (2002). *Taktychni osoblyvosti realizatsii operatyvno-rozshukovoi informatsii pry porushenni kryminalnoi spravy. Borotba zi zlochynnistiu ta zabezpechennia hromadskoho poriadku*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnUvs_2002_17_3 [in Ukrainian].
41. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI*. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 9–10, 11–12, 13, art. 88.
42. Danshyn, M.V. (2015). *Problema dyferentsiatsii kryminalistyky ta teorii operatyvno-rozshukovoi diialnosti*. *Porivnialno-analitychne pravo*, 2, 234–237 [in Ukrainian].

43. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 r. № 2135-XII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 22, art. 303.
44. Pro orhanizatsiiu diialnosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannia Natsionalnoi politsii Ukrainy: nakaz vid 06.07.2017 r. № 570. (2017). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-1745>.
45. Instruksiia pro orhanizatsiiu provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii ta vykorystannia yikh rezultativ u kryminalnomu provadzhenni: nakaz vid 16.11.2012 r. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. (2012). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-12>.
46. Koval, A.A. (2017). Problema spivvidnoshennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii z operatyvno-rozshukovymy zakhodamy. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 6, Vol. 1, 108–112 [in Ukrainian].
47. Pohoretskyi, M.A., Serhieieva, D.B. (2014). Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii ta operatyvno-rozshukovi zakhody: poniattia, sutnist i spivvidnoshennia. *Borotba z orhanizovanoïu zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)*, 3, 140 [in Ukrainian].
48. Hres, Yu.O. (2017). Formuvannia tekhnolohichnoho pidkhodu u kryminalistychnii taktytsi. *Candidate's thesis*. 153 [in Ukrainian].
49. Bernaz, V.D. (2013). Novi profesiini funktsii slidchoho pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii ta napriamy vdoskonalennia yikh pidhotovky. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 1, 12 [in Ukrainian].
50. Pavlenko, S.O. (2018). Taktyka protydii torhivli liudmy orhanamy Natsionalnoi politsii Ukrainy: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid. *Internauka*, 5 (10), 41–55 [in Ukrainian].
51. Pavlenko, S.O. (2018). Taktyka zapobihannia dovedenniu nepovnolitnykh do samohubstv cherez sotsialni merezhi (Internet-spilnoty): suchasni vitchyzniani realii ta zarubizhnyi dosvid. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 11, 217–225 [in Ukrainian].
52. Orlov, Yu.Yu. (2013). Aktualni napriamy naukovykh doslidzhen u sferi operatyvno-rozshukovoi diialnosti. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 1, 16 [in Ukrainian].

Павленко С. А. Сущность и содержание понятия «оперативно-розыскная тактика».

Проанализованы сущность и содержание оперативно-розыскной тактики. Дана авторская формулировка понятия «оперативно-розыскная тактика» как направления оперативно-розыскной деятельности, сформированного на основе ее теоретических положений и практического опыта субъектов, осуществляющих эту деятельность законно с целью выполнения задач, предусмотренных Законом Украины «Об оперативно-розыскной деятельности». Установлено, что оперативно-розыскной тактику в теории оперативно-розыскной деятельности можно условно разделить на общую и специальную.

Ключевые слова: сущность; содержание; понятие, тактика; общая, специальная, оперативно-розыскная деятельность; криминалистика.

Pavlenko S. O. Essence and content of the notion «operational-investigative tactics».

This article carried out a detailed scientific analysis of the nature and content of operational search tactics. The author's wording of the concept of «operational-search tactics» is provided as a direction of operational-search activity, formed on the basis of its theoretical principles and practical experience of entities carrying out this activity legally with the goal of fulfilling the tasks stipulated by the Law of Ukraine «On operational-search activity». Based on the analysis of the scientific heritage of scientists, it has been established that operational-search tactics in the theory of operational-search activity can be divided into general and special ones.

Keywords: essence; content; concept; tactics; general, special, operational-search activity; criminalistics.

Надійшла до редколегії 21.11.2018 р.

